

Bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için, o kitabın bazı gereksinmelere yanıt vermesi gerekir. Bu gereksinmelerin başında, **sevgi** ve **güven** gelir. Ancak çocuk kitabı yazarken, sadece bu gereksinimleri gözönünde tutmak son derece hatalı ve yetersizdir. Yazarlar, birtakım gerçekçi konuları işlemenin yanında bu konularda çocuklara düşünme olanağı da vermelidirler. Lene Skuman, "dünyada olup bitenlerin tümü çocuk kitaplarına konu olma-ya elverişlidir. Açlık, sevgi, aşk ve ölüm gibi... Önemli olan, bunların nasıl yazıldığıdır" der. Kitap okumak, insanı başka canlılardan ayıran bir özel-

lik ve anlayış gücünün geliştirilmesinde yararlı bir araçtır. İyi bir okuma alışkanlığının iki temel koşulu, "okuma sabrı" ve "okuma zevki"dır. Okuma kültürü denilen bu iki alışkanlık, "aile" ve "okul"da kazanılır. Türkiye'de sosyo-ekonomik düzeyi düşük kesimlerden gelen çocuklar, genellikle kendilerine yol gösterilmeksizin istediğini okumakta ya da hiç okuyamamaktadır. O nedenle, Türkiye'de "çocuk ve kitap" konusunda, başta devlet olmak üzere, ana-baba, öğretmen ve yazarlara, kurum ve bireylere önemli görevler düşmektedir.

Türkiye'de Çocuk ve Kitap...

GELİŞİM süreci içinde çocuk, kendine özgü bir kişiliğe sahip olan bir bireydir. Çocuğun yetişkin insandan farklı oluşu, sadece bir basamak farkından değil, aynı zamanda bir nitelik farkından gelmektedir.

Çocuk eksik bir yetişkin değil, fakat fizyolojik, duygusal ve sosyal gereksinimlerini bütünüyle isteyen, sözcüğün tam anlamıyla bir kişidir. Bu nedenle, çocuk kitaplarının düzenlenmesinde çocuğun kişiliğinin, içinde bulunduğu büyüme olgusunun ve gelişimin çeşitli evrelerinin sürekli olarak göz önünde bulundurulması gereklidir. Bir kitabın çocuğun ilgisini çekmesi için, o kitabın bazı gereksinmelere yanıt vermesi gerekir. Bu gereksinmelerin başında sevgi ve güven gelir. Ancak, "çocuk kitabı" yazarken, sadece bu gereksinmeleri göz önünde tutmak son derece hatalı ve yetersizdir. Yazarlar, birtakım gerçekçi konuları işlemenin yanında, bu konularda çocuklara düşünme olanağı da vermelidirler. Lene Skuman "Dünyada olup bitenlerin tümü, çocuk kitaplarına konu olmaya elverişlidir. Açlık, sevgi, aşk ve ölüm gibi. Önemli olan, bunların nasıl yazıldığıdır" demektedir. Çocuk yazarı, okuyucu ile yetişkin okuyucu arasındaki farkı bilmeli, öykülerini sadece çocuklar hakkında değil, fakat çocuklar için yazmalıdır.

UYARIM KAYNAĞI

Çocuklar için uyarlanmış ve yazılmış kitapların başlangıcı oldukça yenidir. 19. yüzyıl sonlarına doğru, çocukların gereksinmelerine yanıt verecek kitaplar yazılmaya başlanmıştır. Bu kitapların başında, serüven öyküleri, hayali seyahatler, masallar, ahlaki değerleri güçlendirme amaçlı çocuk romanları gelmektedir.

Fransız uzman Neveu, kitabın önemini açıklarken, "Kitap ancak çocuğun kişiliğine saygı gösterdiği sürece ideal bir iletişim aracıdır" demektedir.

Kitap, çocuğun bellekssel duygusal ve sosyal gelişiminde önemli bir uyarım kaynağıdır. Çocuk, kişiliğinin gelişiminde, bir modelle kendisini özdeşleştirir. Bu model, başlangıçta anne-baba ya da yakın bir akraba iken, gide-rek bunların yerini arkadaş,

YAZAN:

Doç.Dr. Halûk YAVUZER

[İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi]

film ve kitap kahramanları alır. Bu nedenle, kitap kahramanlarının ahlaki ve sosyal açıdan ideal olmaması, çocuğun kendisini kötü bir modelle özdeşleştirmesine neden olur. Bu da çocuk yazarlarının yükledikleri görevin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

ÖNCE SABIR, SONRA ZEVK

Kitap okumak, insanı başka canlılardan ayıran önemli bir özellik ve "anlayış gücü"nü geliştirilmesinde yararlı bir araçtır. İyi bir okuma alışkanlığının, iki temel koşulu vardır: Bunlar, "okuma sabrı" ve "okuma zevki"dir. Okuma kültürü denilen bu iki alışkanlık da "aile" ve "okul"da kazanılır. Bu nedenle, okuma ilgisinin geliştirilebilmesi için aile, okul ve toplum, çocuğa bu doğrultuda etkinlik olanakları yaratmalıdır. Ancak, gerek okuma ilgisinin yoğunluğunda, gerekse okuma miktarında bireysel farkların öneminin de büyük olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Örneğin, üstün yetenekli çocuk-

lar, normal çocuklardan iki ya da üç kat daha çok okurlar ve okuma amaçları bilgi edinmek noktasında yoğunlaşır.

OKUMANIN KOŞULLARI

Çocuklara okuma ilgisini kazandırmak üzere, okulda öğretmenler iki temel görüşten söz ederler. Bunlardan ilki, çocukların hızlı okumalarını sağlayacak okuma yeteneğini geliştirmek, ikincisi ise, onlarda okumaya karşı özlem uyandırmak üzere zengin okuma malzemesi hazırlamaktır. Bir çok uzmana göre, çocuğun okuma zevkini kültürel koşullar etkiler. Çocuk, okuması gerekeni ve kendi cinsi için uygun olanını, seçerek okumasını öğrenir. Çocuğun okuyacağı kitabın türü ve sayısı, sosyo-ekonomik ve kültürel etkenlere bağlıdır. Orta ve daha üstün sosyo-ekonomik çevreden gelen çocuklar, ana, baba ve öğretmenlerinin uygun buldukları kitapları okurlar. Buna karşılık, sosyo-ekonomik düzeyi düşük kesimlerden gelen çocuklar, kendilerine yol gösteril-

meksizin istediklerini okumakta ya da hiç okuyamamaktadırlar.

NE OKUYORLAR?

Yüzde 73'ü kırsal kesimden gelen 15-18 yaşlarındaki 214 ilköğretim mezunu suçlu genç üstünde yaptığımız araştırma sonucu elde edilen bulgular da, bu görüşleri doğrular niteliktedir. Bu çalışma sonunda, suçlu gençlerin % 59.3'ünün kitap okuduğu, hemen hepsinin kitap seçiminde kendilerine yol gösterilmediği belirlenmiştir. Bulgulara göre, okunan kitapların % 30'unu resimli kahramanlık ve savaş kitapları yani "Comics"ler, % 15'ini tarihsel yapıtlar, % 10'unu eğitici ve öğretici yayınlar, % 13'ünü roman, % 6'sını dinsel yayınlar, % 6'sını cinsel yayınlar, % 4'ünü ise öyküler oluşturmaktadır.

Açık seçik olarak görüldüğü gibi, tüm ilköğretim mezunu olmasına karşın, suçlu gençlerin sadece % 59.3'ü kitap okumakta, bunların da % 30 gibi büyük bir bölümünün hâlâ "Comics" tipi ilkel kitaplara ilgi duydukları anlaşılmaktadır. 11 yaşından sonra önemini yitiren bu tür kitaplara gençlerin yönelmelerinde, kuşkusuz, % 77 ana, % 41 oranında baba-nın okuma yazma bilmediği yakın çevrenin etkisi büyüktür.

Hangi yaşta ne tür kitap okuduğu ve çocuk kitaplarının seçiminde cinsiyet faktörünün değerinin ne olduğu sorularına yanıt arayan bir başka araştırmada sosyo-ekonomik düzeyi üstün, orta ve düşük kesimlerden gelen 6-12 yaşlarındaki 240 kız ve erkek çocuğu incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, 6 yaşında, en çok öykü türü kitapların okunduğu, bunu serüven ve savaş kitaplarıyla, yani "comics" türü kitaplarla, masal, bilgi ve kültür yayınlarının izlediği saptanmıştır. 8 yaş çocuklarımızın en çok serüven ve savaş kitaplarını okudukları, bunu hikâye ve masal kitaplarıyla bilgi ve kültür yayınlarının izlediği belir-

lenmiştir. 10 yaş deneklerinde, serüven ve savaş kitaplarının yalnızca bu yaş için değil, fakat tüm yaşlar için de en fazla okunan kitap türü olduğu görülmüştür. Bunu sırasıyla, öykü kitapları, bilgi ve kültür yayınlarıyla, masal kitapları ve eğitici-edebî çocuk romanları izlemektedir.

Çocuk kitaplarının seçiminde cinsiyet faktörünün rolü konusu, uzmanlarca uzun süre araştırılmış ve okuma ilgisinin kızdan erkeğe değiştiği noktasında görüş birliğine varılmıştır. Genellikle erkekler, spor, gezi, serüven, makina, bilim ve ünlü kişilerin yaşamlarını içeren yayınları okumayı severlerken, kızlar romantik romanlarla kendilerini ilgilendiren öykü ve şiir kitaplarını okumaktan zevk duymaktadırlar. Araştırma sonucu elde edilen bulgular, kitap seçimi konusunda, cinsiyetler arasında belirgin bir farkın olduğunu ortaya koymuştur. Masal ve öykü kitaplarının kızlar tarafından seçilmesine karşılık, serüven ve savaş kitaplarını seçmekte erkekler çoğunluğu oluşturmaktadırlar.

Başlangıçta çocuk, kolayca elinde tutabileceği, kısa öykülerle ilginç resimleri içeren küçük kitapları sever. Bu kitaplar çoğunlukla gerçek dışı olaylardan oluşmaktadır. 3-4 yaş çocukları kendilerine resimli hikâye kitaplarının okunmasını isterler. Çocukların büyük bir bölümü, birtakım hayali serüvenlerden oluşan öyküleri dinlerken büyük zevk duyarlar.

Çocuk büyüdükçe, okuma zevki de değişmektedir. Entelektüel açıdan gelişiminin yanında, okul deneyimlerinin de katkısıyla daha gerçekçi olur ve hayali konuları saçma bulur. 6-7 yaşlarında çocuklar, doğa, hayvan ve başka çocukları da içine alan kısa ve bol resimli öykülerden özel zevk duyarlar. 6 yaş çocuğu yatağa yattıktan sonra, yarım saat kadar kendisine kitap okunmasını ya da kitaplara bakma fırsatı verilmesini ister. Gesell'e göre, bu dönem, bir çocuğun okumaya karşı olan ilgisini kamçılamak üzere en uygun çağdır.

8 yaşında, okuma ilgisinde cinsiyet önemli bir rol oynar. Kızlar, erkeklere oranla daha fazla okuyabilirler. Çocuk klâsiklerini okumaya ilgi başlar. Gezi, serüven, coğrafya, ilk çağlara ait öyküler, okuma konusunda en belirgin ilgi alanlarını oluşturur. Çocuk ve hayvanlara ilişkin kitaplarla peri masalları, hâlâ ilgiyle okunur. Giderek, öykülerdeki mizahtan hoşlanma başlar. Resimli serüven ve kahramanlık dergilerine olan ilgi hâlâ sürmektedir.

9 yaş çocuğu, izcilik, serüven ve dehşet veren öykülerle komedilere, araç ve buluşlara, ünlü kişilerin yaşamalarına ilgi duymaya başlar.

Ergenliğe eriştikten sonra, okuma ilgisi, eski saflığını yitirir. 11 yaşındaki çocuk, özellikle serüven ve heyecan verici öykülere öncelik tanır. Bu dönemde, erkekler için sevilen konular, bilim ve buluşlar, kızlar için ise, okul ve aile yaşamını içeren konulardır.

12 yaş çocuğunun ilgi alanını, tarih ve efsane kahramanlarıyla, büyük insanların biyografileri oluşturur.

13 yaşında, okuma zevki daha da artar. 13 yaş, uzmanlarca okumaya karşı en fazla ilgi duyulan yaş olarak belirlenmiştir. Cinsel olgunluğa erişilen bu dönemde, özellikle kızlarda, aşk öyküleriyle ilgi önem kazanır.

Sonuç olarak, "Çocuk ve kitap" konusunda başta devlet, ana-baba, öğretmen ve yazarlar olmak üzere birçok kurum ve bireye önemli görevler düşmektedir:

★ Çocuk kitapları bilim kurullarınca denetlenmeli, bu yolla sağlıklı kitapların seçimine gidilmelidir.

★ Her yöreye kitap ulaştırmak konusunda, devletçe bir düzenleme yapılmalı, her ilde çocuk kütüphaneleri, gezici çocuk kitapları ya da varolan kütüphaneler içinde çocuk bölümleri oluşturulmalıdır.

★ Okuma zevkini çocuğa aşılamak üzere ana-baba ve eğitimciler, özendirci birtakım önlemlere başvurmamalıdır.

